

Nederlandsche Verzen en Nederlandsch Proza.

V.

Anne Wolfson door G. O. van Wijk, schrijver van „De Goeie Jo” en „Naar Atjeh en terug”. Voor rekening van den schrijver. Uitgevers-Maatschappij Elsevier, 1897.

De heer G. O. van Wijk, die zich bekend maakte door zijn Indischen roman: „*De goeie Jo*” (1893, beoordeeld in onze kolommen deel VI, bl. 563) en door „*Naar Atjeh en terug*” (1894, beoordeeld in onze kolomen deel VIII, bl. 661 en 662), onderscheidde zich in beide kunstwerken door zekere heftigheid, zekere overspanning van toon en stijl. Hij stapelde vele gruwelen opeen, maar teekende ook nobele daden op indrukwekkende wijze, als bleek uit zijn tweeden roman. Zijne derde kunstschepping speelt in Amerika, en draagt de onmiskenbare Yankee-kleuren. Zeker, de auteur heeft in de schaduw van den *Star-spangled Banner* geleefd, zijne *couleur locale* is zonder twijfel echt; al wat hij van Amerikaansche toestanden en Amerikaansche zeden zegt, is voortreffelijk. Zijn verhaal laat een zeer somberen indruk na, en berust, als *De Goeie Jo*, op een weefsel van laagheden en gemeene streken.

Hoofdpersoon is een Amerikaansch meisje, Miss Anne Wolfson, de dochter van een senator, die voor eene nog zeer jonge stad, Belfast, naar Washington zal vertrekken. Mr. Lincoln Wolfson is een der laaghartigste wezens, die men zich denken kan, Mrs. Wolfson schikt zich in de handelingen van haar man, maar Miss Anne verzet er zich tegen met groote fierheid; ergert zich tijdens den verkiezingsstrijd, dat men haar vader verwijt eenmaal een schoenpoetser te zijn geweest, en gaat diep gebukt onder de wetenschap, dat hare ouders hunne schulden niet betalen.

Een zeer goed tooneel opent de vertelling, wanneer Mr. Lincoln Wolfson met zijne voorstanders van eene reis terugkeert, en in zijn huis wordt begroet naar aanleiding zijner verkiezing tot senator. Deze ontvangt zijne vrienden met handdrukken, laat hun niets aanbieden, daar hij thuis een afschaffer, en buiten 's huis een drinkebroer is. Hij neemt sigaren van zijne gasten aan, omdat ze allen rooken. Een der gasten, die eene toespraak zal houden, werpt zijn half uitgerookte, half afgekauwde sigaar op het tapijt. Het geheele publiek roept met luide kreten: „*Wolfson is alright! He is alright!*” Dan verheft zich de stem van den redenaar, die den hoogsten lof van den senator spreekt, die zijne edele vrouw en dochter prijst. Miss Anne is woedend, want ze weet veel te goed, hoe het beetje geld, dat haar vader soms thuis brengt, door hare moeder verkwist wordt — zij weet, dat de spreker een bediende is, die in een winkel van gemaakte kleeren zijn kost verdient, en haar tot hare ergernis met laffe vleierijen vervolgt.

Hoogst eigenaardig is het verschijnsel, dat de gekozen schurk nu gedwongen wordt door allerlei vrienden, een predikant, eenige voorzitters van kiesverenigingen en anderen, om heel zijn traktement van senator af te staan. Hij heeft daarenboven zooveel schulden, dat hij door de geheele stad verwenscht wordt. Hij bewoont een groot huis, dat hij gekregen heeft, door rechts en links hypotheeken te nemen, maar de rente dier hypotheeken had hij

nimmer betaald. Zijne mooie dochter Anne ergert zich er dagelijks over. Ze zou gaarne het huis van haar vader verlaten, maar een huwelijk met een man, dien ze niet achten kan, waartoe haar meer dan eens aanzoek werd gedaan, wilde zij niet sluiten. Ze had een speelmakker gehad, John Vandermeer, die voor vier jaren naar Holland was gegaan. Als deze terugkwam — en haar vroeg, zou ze niet weigeren.

Een eigenaardige trek van deze mooie Amerikaansche dame is, dat ze telkens met zekere sympathie de optochten van het Leger des Heils ziet voorbijtrekken, zoodat later haar toetreden tot deze lawaai-makende heilsoldaten den lezer volstrekt niet verwondert. Wat haar vader, den senator, betreft, hij heeft voor spotprijzen driehonderdduizend aandeelen in een nog onontgonnen zilvermijn gekocht. Zijn eerste rede te Washington zal aan de zilverquaestie gewijd worden, dan zal het zilver rijzen, en dan zal hij met voordeel verkoopen.

Anne Wolson woont eene bijeenkomst van het Leger des Heils bij, wordt getroffen, maar tevens van een goudstuk (20 dollars) beroofd, daar zij, ondanks haar aandringen, geen geld terug krijgt. De senator wil met zijne vrouw en Anne naar de comédie, maar de twintig dollars zijn weg — en nu leent hij vier dollars van zijn veertienjarigen zoon, tegen schuldbekentenis, tegen een percent rente in de week, en tot onderpand een gouden horloge. De senator jubelt over de financiële talenten van zijn zoon, en voorspelt, dat deze als een rijk man zal sterven.

Nu verschijnt John Vandermeer, die in Belfast is teruggekomen uit Nederland met eene kleine erfenis, en in dit verhaal eene groote rol zal spelen. Hij komt in het huis van den senator, en meent uit oude vriendschap het recht te mogen ontleenen Anne te omhelzen. Maar Anne jaagt hem met een vuistslag weg. Zij had hem niet herkend. Wel maakt

zij eene verontschuldiging maar „afkussen” wil ze den slag niet. John verdwijnt zeer verbolgen. Ze zien elkaar niet terug, Anne sluit zich uit wanhoop bij het leger des Heils aan.

Vandermeer gaat, om zijn leed te verzetten, in de speelhuizen, waar hij veel geld verliest. De senator, die in het geheel geen geld meer bezit, besluit in zijne verlegenheid de moeder van John Vandermeer, eene bejaarde blinde dame, aandeelen in de zilvermijn voor haar klein kapitaaltje aan te bieden. De senator reist nu naar Washington, laat zich omkopen voor vijfhonderd dollars — en dient eene zoogenaamde zilverwet in. In Belfast wordt het bekend, dat John Vandermeer de kamenier van Wolfson, eene zeer wereldsche dame, heeft gekozen tot vriendin. Deze kamenier heet Florence Almazo, en staat aan den arm van John naar een optocht van het Heilsleger te kijken — ze zien Anne zingende voorbijtrekken. Deze wordt zoo gekrenkt over het luide lachen der kamenier, dat ze in zwijm valt.

John Vandermeer laat nu Florence varen, en schaamt zich over het leed der onschuldige aangedaan. Het gaat goed met den senator — zijne zilverwet wordt aangenomen. De aandeelen in de zilvermijn stijgen vijftig percent. Miss Anne verneemt dit, terwijl zij alleen thuis is, daar hare moeder naar Washington is gegaan. Zij hoort des nachts gerucht, en begint met een geladen buks het huis te inspecteeren. Eindelijk ontdekt ze John Vandermeer, die in de woning van den senator doordrong om het geld van zijne moeder terug te eischen. De beide jongelieden bekennen nu, dat zij elkaar liefhebben, en scheiden zeer voldaan.

In dien zelfden nacht werd in het huis van den senator de kamenier Florence Almazo vermoord door een landlooper. John wordt beschuldigd. Voor den rechter betuigt hij zijne onschuld, maar het is bewezen, dat hij des nachts in het huis

van den senator geweest is. Miss Anne gaat naar den rechter, en verhaalt, dat Vandermeer onschuldig is, daar hij den nacht van den moord in hare slaapkamer heeft doorgebracht — en nergens anders geweest is. John aanvaardt dit offer niet — hij weigert de waarheid van Anne's getuigenis te bevestigen — en wordt ter dood veroordeeld. Als weldra de onschuld van Vandermeer uitkomt, en de ware moordenaar gevonden is, wordt Anne krankzinnig.

Dit laatste deel is volkomen *sensational* — en van twijfelachtigen goeden smaak. De novellen, die met eene rechtszitting ten crimineele eindigen, waarbij een onschuldig held wordt ter dood veroordeeld, zijn legio. Niemand heeft evenwel tot nog toe Walter Scott overtroffen in zijn *Heart of Mid-Lothian*, of Dickens in het proces van Fagin uit *Oliver Twist*. De nieuwe roman van den heer G. O. van Wijk heeft als geheel minder aanspraak op lof, doch wel voor de details. De schildering van het Amerikaansche leven is voortreffelijk — en getuigt van zeer scherpe waarneming. Maar de roman van Miss Anne Wolfson boezemt als zoodanig weinig belang in.

* * *

De Controleur van Tjiworo. Eene bijdrage tot de kennis van het leven onzer jongelui in Nederlandsch-Indië. Oorspronkelijke moderne roman door A. le Clercq.

2 deelen. Amersfoort, G. J. Slot-
houwer (zonder jaartal, 1897).

Een Indische roman! Onze letteren der laatste vijftig jaren kenmerken zich door het steeds toenemen van Nederlandsche auteurs, die hunne ervaringen en waarnemingen gedurende hun verblijf in onze Oost-Indische koloniën kiezen tot stof voor een roman. Het schijnt, dat de heer A. le Clercq hier zijn eersteling aanbiedt, waarop men zeker met eenige toegevendheid zal willen letten, zoodra men weet, dat deze auteur het gebruik zijner oogen ver-

loren heeft, waardoor zijne zoo moeielijke taak dubbel zwaar werd.

Het onderwerp van dit verhaal is zeer eenvoudig.

De controleur van Tjiworo, de heer Obbink, koopt van eene Javaansche moeder, een door haar aangenomen meisje, om zijne huishoudster te worden. De jonge Javaansche, Djiwa, is wanhopend, maar kan geen weerstand bieden, zij wordt met geweld gedwongen te blijven. Eerst na zeer lange tegenkanting schikt ze zich in haar lot. Na een jaar wordt zij ondanks zwangerschap uit het huis van den controleur verwijderd. Deze heeft kennis gemaakt met de mooie dochter van den administrateur eener groote suikeronderneming, Anna Vermaas. Hij vraagt haar ten huwelijk — want zijne huishoudster is weggezonden. Het geluk van den controleur duurt maar kort. De verstooten Javaansche Djiwa komt in de woning van den administrateur, en doet een aanslag op het leven van Anna Vermaas. Deze wordt verwond — maar niet gevaarlijk. Een Javaan, die zich het lot van Djiwa had aangetrokken, wil haar wreken, maakt amok en verwondt verschillende personen — ook den controleur van Tjiworo. De verloving wordt verbroken, Anna herstelt, en keert met haar vader naar Nederland terug. De controleur komt op van zijne wonden, maar blijft een gebroken man.

Dit is de uiterst beknopte saamvatting van een zeer boeiend werk. Hoewel de arbeid van den nieuweling hier en daar door kleinigheden in het oog valt, is het geheel eene zeer verdienstelijke schepping. De schildering van het leven in Java is voortreffelijk. Er treden eenige kleurlingen in op, die bijzonder goed getroffen zijn. Op de suikeronderneming Kebon Kidoel, wordt door een sinjo, die Plet heet, een huwelijk gesloten met eene nonna, die men naar haar Nederlandschen vader, nonna Frans noemt. Plet was „geel perliep met gaar” en wist haar tot een huwelijk

te bewegen. Na haar huwelijk wordt het volgende zeer karakteristieke beeld van Njonja Plet aan den lezer vertoont:

„Met haar huwelijk brak moeder Plet wel voor „goed met haar afdwalingen van vroeger, maar „toch hadden de aanraking en de intieme omgang „met de jongelui van Kebon Kidoel haar in den „grond bedorven en de kiem gelegd van vele „kwade neigingen. Na haar huwelijk werd ze een „dier legio ronselende en konkelende nonna's, „wier huis openstaat voor ongerechtigheden van „allerlei aard. Ze begon al spoedig een woeker- „handel, zooals die in Indie veelvuldig voor- „komt, eerst in 't klein uit gebrek aan bedrijfs- „kapitaal, daarna in het groot met de gemaakte „woekerwinsten en de maandelijksche trak- „menten haars mans, toen deze het eindelijk tot „machinist had weten te brengen.”

„Zij handelde in gouden en zilveren sieraden, „diamanten, sarongs en ander gebatikt goed, „hield een voordeeligen warong, knoeide op grove „wijze met vuilaardige Chineezers, dreef in alle „geheimzinnigheid een verboden handel in koffie „en opium, leende geld uit aan Javanen en in- „landsche hoofden tegen fabelachtig hooge pro- „centen, nam kostbaarheden in beleening op „schandelijke conditiën, deed een drukke nering „in huishoudsters en maagden — enz. enz. en „uit al dat geronsel en gekwansel wist ze rijke „baten, ongeloofelijke winsten, te halen. Ze had „er den slag van haar waren tegen hooge prijzen „op te dringen aan koopzieke vrouwen. Chineezers „wist ze in al hun aangeboren sluwheid tot „haar werktuigen te maken en inlandsche hoofden, „Arabieren en andere vreemde Oosterlingen door „schijnbare geldelijke offervaardigheid tot afhankelij- „kelijkheid te dwingen.”

Deze type van Javaansche gehuwde *nonna* is allervoortreffelijkst geschilderd, en getuigt van zeer nauwkeurige waarnemingen. Ook haar uiterlijk heeft de auteur zeer typisch voorgesteld:

„Moeder Plet is een vrouw, die in den echtelijken „staat haar slankheid van voorheen verloren heeft „en in zwaarte van lichaam zeker niet veel minder

„gewicht in de schaal legt dan haar man. In den „omvang van haar middellijf en leden doet ze „niet voor hem onder. Haar gelaat, dat nog „sporen draagt van vroegere schoonheid, is bijna „als marmer zoo blank, een blankheid, die Koosje „(hare dochter) van haar heeft geërfd, zooals zij „van haar pursang-Europeeschen vader. Het zware, „donkere, glanzende haar en de gitzwarte oogen „staken scherp en sierlijk tegen dat blanke af, „zooals ook bij hare dochter, haar evenbeeld „van vroeger, het geval is. Overigens heeft ze „weinig uiterlijk schoon mogen behouden... „Doch hare oogen schitteren nog in den gloed „van vroegere jaren en haar gansche aanblik ver- „raadt nog dezelfde onbeschaamdheid en onver- „schrokkenheid van toen.”

De heer A. le Clercq staat hier in talent naast Maurits (P. A. Daum), die juist uitmunt in de schildering van geruïneerde, half verlopen kleurlingen, en van dat heilloos Europeesch proletariaat, dat in Nederlandsch Indië den goeden naam en het prestige van ons volk onberekenbaar nadeel doet. Het is op dit terrein, dat de latere Indische romans den lezer meer en meer verplaatsen, terwijl daarbij de neiging om den hoek gluurt aan enkele Javaansche helden of heldinnen de schitterendste rol te doen spelen.

De heer le Clercq heeft in dit opzicht hetzelfde gedaan — hij heeft zijne heldin Djiwa geschilderd met het penseel, dat Multatuli voor zijne Soendaneesche Adinda gebruikte. Hij was volkomen in zijn recht, toen hij zijne Djiwa als eene belangrijke en sympathieke figuur aan zijne lezers voorstelde. Maar hij is genoodzaakt haar een vonnis te doen ondergaan wegens haar aanslag op het leven van Anna Vermaas — en laat haar ten slotte huwen met een mandoer, om er een burgerlijk eind aan te maken.

T. B.